

LANDBOUW IN NOORD-DRENTE

Jan van Dalen

In Noorderbreedte 85-1 verscheen het artikel "Het rommelt in Noord-Drente" van Jan Abrahamse over de verwickelingen rond het streekplan Noord-Drente. Over hetzelfde onderwerp verschenen in dezelfde periode er eveneens artikelen in het tijdschrift "Natuur en Milieu" en "Natuurbehoud". De heer A. Hadderingh van het Landbouwschap (LS) heeft in een uitvoerige reaktie op deze artikelen gereageerd. Deze reaktie is te lang om integraal op te nemen. In de volgende bijdrage wordt de kern van de reaktie samengevat, gevolgd door een korte en bondige reaktie van natuurbeschermingszijde.

Kernpunten reaktie Landbouwschap

In de aanbiedingsbrief van LS lezen we "Over de knelpunten, waarmee de landbouw worstelt, zijn landbouw en natuurbescherming het, naar mijn gevoel, redelijk eens." In het gebied Roden-Norg zijn zo'n 400 gezinnen direct afhankelijk van de landbouw. De produktie-omstandigheden (verkaveling, waterhuishouding, ontsluiting en bedrijfsgebouwen) hebben een grote invloed op het inkomen en werkomstandigheden. Deze laatste twee aspecten zijn, in vergelijking met de rest van Drente, zeer slecht. Daarbij wordt verwezen naar het onderzoek van het Landbouw Economisch Instituut (LEI). De achterstandsituatie weerspiegelt zich in het aanzien van boerderijen, kernen en landschap. Volgens het LS wijzen de natuurbeschermers de landinrichting af, ze willen geen:

- verbetering van de waterbeheersing met een voor de landbouw aanvaardbare drooglegging;
 - goede ontsluiting van boerderijen en percelen door middel van verharde wegen;
 - goede ontsluiting met speciale aandacht voor een grote huiskavel, eventueel gepaard gaande met boerderijverplaatsing.
- Op alle mogelijke manieren worden, ten onrechte, de landinrichtingsmaatregelen in een kwaad daglicht gesteld. Terwijl het juist deze maatregelen zijn die de werkomstandigheden en het inkomen kunnen verbeteren. Ten aanzien van een toekomstige

herinrichting stelt het LS dat er veel invloed is van niet-landbouwkant, meer misschien dan de landbouwers lief is.

Ten aanzien van de kritiek die in de eerder gepubliceerde artikelen naar voren is gebracht over de wijze van voorlichting van de landbouwstandorganisaties, wordt gesteld dat wat de overheid met dit gebied wil naar de boeren toe nooit is verbloed, maar dat het LS anders denkt over de mate waarin de relatienota moet worden toegepast. De in Noorderbreedte aangegeven mogelijkheid om via de relatienota inkomensachterstanden in te lopen — bij wijze van voorbeeld wordt gesproken over f 4000,— per bedrijf — noemt het LS suggestieve opmerkingen. Volgens het kommentaar zit het risico hem in het feit dat hier aan de beheersvergoeding mogelijkheden worden toegekend die er niet zijn. Volgens het LS kunnen er daardoor verkeerde konklusies en onjuiste beslissingen worden genomen. Het LS maakt daarover de volgende opmerkingen:

- De relatienota is geen sociale maatregel, is niet bij voorrang toepasbaar in gebieden waar het inkomen laag is, maar is gekoppeld aan de doelstelling om in waardevolle kultuurlandschappen de landbouwactiviteiten mede te richten op behoud van natuur en landschap; dit laatste is bepalend en niet het lage inkomen.
- De beheersvergoeding neemt alleen de "relevante" verschillen met het vergelijkingsgebied in aanmerking en vergoedt alleen de gevolgen van de aangegane beheersovereenkomst, zoals minder opbrengst en meer arbeid, voorzover die veroorzaakt worden door de beheersbepalingen; daarenboven wordt de beheersvergoeding aangepast met de groei, die elders (vergelijkingsgebied) in de toekomst wordt gerealiseerd; de huidige situatie geldt als uitgangspunt voor de berekening van vergoedingen, wat slecht is, blijft slecht, alleen wordt voorkomen dat de achterstand nog groter wordt.

Volgens het LS kan de konklusie zijn, dat de beheersvergoeding geen oplossing biedt voor het inlopen van achterstand en is daar volgens het LS ook niet voor bedoeld. Daarom heeft de landbouw zoveel bezwaren tegen het standpunt van de partikuliere natuurbescherming die zegt: "ingrijpende

kultuurtechnische inrichtingsmaatregelen zijn in Roden-Norg niet nodig. Er zijn immers geen zware maatschappelijke belangen die dat nodig maken, omdat de problemen op een andere wijze kunnen worden opgelost".

De konklusie dat het LS de relatienota niet meer steunt is onjuist. Er dient zorgvuldiger te worden beoordeeld waar toepassing zinvol is en er mag niet worden gekozen op basis van onjuiste informatie over de toepassingsmogelijkheden, o.a. beheersvergoedingen. Het natuurbeschermingsidee om boeren extra grond toe te delen, bestaande bedrijven een meer moderne stalinrichting te geven, als de overheid toch geld in Noord-Drente wil pompen, wordt door het LS afgedaan in de sfeer van: "wat koop je nou voor zulke suggesties?". De landbouwer die in een achterstandsituatie zit heeft weinig aan mooie gebaren, maar is gebaat met maatregelen, volgens het LS zijn negatieve gevolgen van de superheffing niet op te vangen door de relatienota. "De relatienota is daar niet voor en schiet hopeeloos tekort". Volgens het LS is het juist door de superheffing noodzakelijk de kosten te drukken, onder andere door landinrichtingswerkzaamheden.

Reaktie partikuliere natuurbescherming

Het beleid van de partikuliere natuurbescherming wat Noord-Drente betreft wordt gevormd door de keuze van de rijksoverheid. Het is dus goed om vast te stellen dat Hadderingh van het Landbouwschap zich in eerste instantie afzet en verzet tegen het rijksbeleid.

De discussie over het streekplan Noord-Drente spijt zich toe op de ontwikkeling van het platteland van Roden en Norg. De rijksoverheid heeft dit gebied — overigens gesteund door het provinciaal bestuur van Drente — het predikaat Grote Landschapseenheid (GLE) gegeven. In totaal zijn er 40 gebieden in Nederland die vallen onder de categorie Grote Landschapseenheden. Dit zijn gebieden groter dan 5000 ha, waarbinnen vele en belangrijke waarden aanwezig zijn. Zowel natuurgebieden als bossen, landbouwgronden, landgoederen, nederzettingen enz. kunnen er deel van uitmaken. Naast ecologische waarden herbergen ze

dus ook cultuurhistorische en landschappelijke waarden. Het gaat met name om de samenhang daartussen. Het beleid is gericht op de instandhouding van:

- het algehele karakter van deze gebieden;
- de samenhang tussen de onderdelen binnen deze gebieden;
- het behoud van de ecologische, cultuurhistorische en landschappelijke waarden van die onderdelen afzonderlijk.

In een nadere uitleg heeft de Minister van VROM ten aanzien van deze gebieden gezegd dat *"ook omstandigheden in de landbouw, zoals slechte inkomenssituatie of werkomstandigheden, zwaarwegende belangen kunnen vormen om cultuurtechnische werken te rechtvaardigen. Maar wel dient dan uitputtend te worden nagegaan of aan deze belangen niet redelijkerwijs of op andere wijze of elders kan worden tegemoetgekomen!"*

Er moet dus nadrukkelijk naar alternatieven worden gezocht voor inrichtingsmaatregelen die het algehele karakter, de onderlinge samenhang en de waarden van het gebied niet ernstig aantasten. De minister hanteert voor cultuurtechnische ingrepen het *"neen, tenzij"*. Hadderingh heeft dus niet in de eerste plaats problemen met de particuliere natuurbescherming maar met het rijk en de provincie. Centraal daarbij staat het gegeven dat het LS — met in het kielzog de andere landbouwstandsorganisaties — een inrichting wil die sterk doet denken aan een ouderwetse ruilverkaveling. Andere alternatieven — zoals door de minister gesug-

Es bij Norg

Houtwal in Noord-Drente

gereerd — bestaan er blijkbaar niet. De grote aanklacht tegen het LS is eigenlijk dat men tot op heden ook niet heeft nagedacht over alternatieve oplossingen zoals het rijk dat als uitgangspunt ziet. Zelfs heeft men de relatiemota eigenlijk niet echt aanvaard, als compromis!

De particuliere natuurbescherming in Drente heeft dat de laatste anderhalf jaar wel gedaan. Door Hadderingh afgedaan als *"wat koop je nou voor zulke suggesties?"*. In 't kort: de gedane suggesties voldoen in ieder geval aan het uitgangspunt van de Minister van VROM en zullen er in de praktijk toe lei-

den dat natuur en landschap beter gespaard blijven, maar dat ook meer boeren geholpen zullen worden. Daar schrijft Hadderingh niet over, niet over het beleidsuitgangspunt van het rijk en niet over het feit wat de gevolgen zijn van de grootschalige aanpak die hij voorstaat, met boerderijverplaatsingen die keurig 40 ha krijgen toebedeeld ten koste van andere (kleine) boeren, met alle negatieve gevolgen vandien voor de totale boerenwerkgelegenheid. Een goed GLE-beleid begint met het op goede schaal toepassen van de relatiemota. Het LS wil slechts een beperkt aantal hektare relatiemotagebied. Zo in de geest: we moeten ze wel een klein beetje hun zin geven anders wordt het te negatief uitgelegd. Niet alleen het GLE-beleid dreigt daardoor te mislukken maar ook het rijksvoornemen om in het kader van de zgn. voorrangsinventarisatie 100.000 hectare onder de werking van de relatiemota te brengen. Daarna volgt nog een tweede ronde van 100.000 ha. Het standpunt van het LS maakt nog twee andere dingen duidelijk. Men staat op het standpunt dat:

- de relatiemota geen inkomensachterstanden van boeren zou kunnen wegwerken;
- de relatiemota de werkomstandigheden van de agrariërs niet zou kunnen verbeteren.

De beweringen van het LS staan op gespannen voet met het besluit dat de Tweede Kamer in 1975 nam dat veel van dit soort pro-

blemen betreffende inkomensachterstanden van agrariërs wel met de relatienota kunnen worden opgelost. Boeren is in het vooruitzicht gesteld vergoedingen te zullen krijgen voor het zich mede richten op natuur- en landschapsbehoud. De tot nu toe gegroeide relatienotapraktijk bevestigt dat ook. De rijksoverheid hanteert een zodanig berekeningssysteem dat een ruilverkavelingsboer (buiten een relatienotagebied) en een beheersboer (ten dele of geheel binnen een relatienotagebied) meestal ongeveer even goed af zijn. Dat is logisch, anders krijgen je te maken met onredelijke verschillen en wil men of het één of het ander.

Het is onjuist wanneer Hadderingh suggereert dat de keuze van de provincie Drenthe vóór een relatienotagebied en tégen het traditionele ruilverkavelingsgebeuren een keuze zou zijn die boeren tekort doet. Als dat echt zo zou zijn dan zouden Minister Braks en de Tweede Kamer ogenblikkelijk gealarmeerd dienen te worden. *"Het gebied dat een slecht inkomen heeft, houdt een slecht inkomen"* zegt Hadderingh. De bewering kan hij niet hard maken. Het berekeningssysteem is namelijk gebaseerd op een vergelijkingsgebied of een vergelijkingsniveau dat reeds geheel of ten dele (kwa inkomen) verbeterd is of dat binnenkort zal worden.

Ook is het niet zo dat de relatienota een sociale maatregel is. De particuliere natuurbescherming heeft dat nooit gezegd. Boeren die bereid zijn deel te nemen aan het systeem van beheersvergoedingen wordt door het rijk echter wel een zeker perspectief geboden voor de toekomst. In feite zegt de overheid tegen deze agrariërs dat ze niet veroordeeld worden tot achterblijvende gebiedsdelers. Integendeel, het systeem zit zo in elkaar dat er een oplossing uit de bus is gekomen waarbij men mee kan lopen met de omgeving.

Dat laatste blijkt ook uit een globale inventarisatie die de particuliere natuurbescherming in Drenthe heeft gemaakt en waarbij relatienota- en ruilverkavelingsvoordelen nog eens met elkaar worden vergeleken (De nota is te bestellen bij de Milieuraad, gironummer 2678700, onder vermelding van de titel: *„Met Minder Melk Meer Mans”*). In deze nota wordt ook ingegaan op een aantal rekenvoorbeelden van inkomensachterstanden.

Een misverstand is voorts dat de natuurbe-

scherming de relatienota zou stellen tegenover een herindeling. Dat is niet het geval. Het één gaat over een te voeren beheer en het ander gaat over inrichting. Dat zijn twee zaken die we goed onderscheiden. Voor Roden-Norg hebben we dezelfde visie als de rijksoverheid. Er wordt gemikt op een laag inrichtingsnivo waarbij de relatienota in ruime mate wordt toegepast als aanvullend beheersinstrument.

Neen-tenzij

Een aantal administratieve en/of kleinschalige inrichtingsmaatregelen achten wij zeer wel mogelijk, maar dan moet wel eerst grondig bekeken worden in hoeverre hierdoor schade ontstaat aan natuur en landschap. Is dit laatste inderdaad het geval dan moet bekeken worden of dat niet op een andere wijze kan worden opgelost. Daarvoor is een studie nodig, die noch de rijksoverheid, noch de provincie tot nu toe heeft uitgevoerd. In de wandelgangen wordt dit de *„neen-tenzij-formule”* genoemd. Ook hier wil het LS niet van horen, en praat thans reeds over boerderijverplaatsing, ontwatering e.d. Wij betreuren dit.

Een ander aanvullend instrument op een laag inrichtingsnivo is het vergroten van (relatienota)bedrijven met enkele (5 tot 10) hectares grond. Dit kan volgens de bestaande regeling van de rijksoverheid, via een erfpachtconstructie. De grond komt beschikbaar doordat het rijk grond (met en zonder melk) opkoopt van boeren die ermee ophouden. Volgens het Landbouw Economisch Instituut (1984) komt er in Roden-Norg in de nabije toekomst erg veel grond op de markt. De Landinrichtingscommissie kan vervolgens voorstellen doen om bedoelde relatienota boeren op deze extra grond een bepaalde hoeveelheid melk toe te wijzen. Waarom eigenlijk niet, het inrichtingsnivo is immers toch zodanig laag dat uit dien hoofde het rijk geld bespaart? Het moderniseren van stallen zou ook subsidiabel verklaard kunnen worden, zo is door ons gesuggereerd. Waarom niet subsidie op de gebouwen en wel bv. op diep ploegen? We begrijpen het LS niet. Voor een herinrichting mogen immers nog allerlei spelregels worden bedacht.

De wat moeilijker werkomstandigheden in relatienotagebieden worden thans door het rijk in kaart gebracht en de reële verschillen met de omgeving worden in de beheersver-

goeding meegenomen. Men krijgt er als boer dus voor betaald, nadat de problemen zijn vertaald in een mindere productie, extra arbeidsuren en extra trekkeruren. Ook hier zitten geen echte ongelijkheden, of het zou verband moeten houden met bv. enkele slecht begaanbare zandwegen. Wat dit laatste betreft hebben wij geen rood licht laten zien, maar gesuggereerd dat ook voor een dergelijk probleem wellicht een wat ander type oplossing is te bedenken dan het klakkeloos asfalteren.

Van smeermiddel tot schuurmiddel

Alles overziende is ons uitgangspunt dat de landbouw zowel als de particuliere natuurbescherming de relatienota geaccepteerd hebben als een werkbaar compromis voor elke provincie. Het is geven en nemen. Beide partijen dienen dit instrument dan ook toe te passen en/of toepasbaar te maken als een reëel alternatief voor traditionele oplossingen in ruilverkavelingsgebieden en daarbuiten. Het treft ons onaangenaam dat het LS zich grotendeels tracht te onttrekken aan deze afspraak en zich voor Noord-Drenthe juist afzet tegen de relatienota teneinde het streekplan in een landbouwkundige richting te sturen.

Tegelijkertijd doet het schap er alle zwijgen toe bij het streven van de regering om in bepaalde delen van het land een begin te maken met nieuwe vormen van landinrichting, zoals bv. de herinrichtingsprocedure in Roden-Norg. In feite wil het schap daar niet aan. Tijdens de discussies van de laatste tijd heeft de particuliere natuurbescherming — in het bijzonder de Milieuraad Drenthe — veel kritiek gekregen van politici en boeren (standorganisaties). De polarisatie zou door de natuurbescherming zijn aangewakkerd. In dit artikel hebben we ons standpunt verduidelijkt en aangegeven wat ons uitgangspunt is. Ik hoop duidelijk te hebben gemaakt dat we niet meer — maar ook niet minder — dan het rijksstandpunt voor dit gebied ondersteunen. In dat kader lijkt het ook nog goed om als afsluitende opmerking te vermelden dat de relatienota tot nu toe als *„smeermiddel”* werd gezien om te komen tot een oplossing tussen de conflicten tussen de natuurbescherming en de boeren. Het Landbouwschap in Drenthe heeft het met succes tot een *„schuurmiddel”* gemaakt: Over polarisatie gesproken.